

Dokument nr. 8:76

(2002-2003)

Privat forslag fra stortingsrepresentantene Kjetil Bjørklund og Bjørn Jacobsen

Forslag fra stortingsrepresentantene Kjetil Bjørklund og Bjørn Jacobsen om klarere retningslinjer for situasjoner hvor norske soldater stilles under andre lands kommando i internasjonale militæroperasjoner

Til Stortinget

BAKGRUNN

De seinere årene har Norge vært involvert i flere internasjonale militæroperasjoner. I Afghanistan har norske F-16-fly deltatt i aktive kamphandlinger. Det norske forsvaret blir i økende grad innrettet mot også i fremtiden å delta i internasjonale operasjoner. I disse operasjonene vil det trolig være vanlig at styrker fra forskjellige land blir integrert på et lavere nivå enn tidligere. I stedet for at enkelte land stiller med selvstendige større styrker som for eksempel egne bataljoner, ser man i dag at ulike nasjonale styrker føres sammen på troppsnivå eller enda lavere nivå. I slike situasjoner kan det oppstå særskilte utfordringer knyttet til å ivareta våre internasjonale folkerettslige og juridiske forpliktelser.

Både under NATOs krigføring på Balkan i 1999 og under "Operasjon Enduring Freedom" har det kommet fram kritikk fra blant andre Røde Kors og Amnesty International for brudd på krigens folkerett. Dette har blant annet dreid seg om utvelgelse av bombemål (eks-Jugoslavia), og mot fangebehandling (Afghanistan) og valg av våpentype.

Etter forslagsstillernes oppfatning er det behov for klarere retningslinjer som kan sikre at norske styrker skal følge norske lover og internasjonale forpliktelser, også når de inngår i et annet lands kommandolinje. Særlig kan problemer oppstå når kommandolandet har andre internasjonale forpliktelser enn

Norge. Videre er det avgjørende at Norge klargjør på forhånd hvordan en vil løse eventuelle situasjoner hvor det blir kjent at en alliansepartner bryter med internasjonale menneskerettsforpliktelser. Retningslinjer og prinsipper for dette synes i dag å være for lite klargjort.

For multinasjonale operasjoner gjelder den praksis at hvert land har ansvar for eget personell, og utøver jurisdiksjon over disse. Hvert land påser at sine ansatte følger landets folkerettslige forpliktelser og straffeforfølger dem som ikke forholder seg til landets lover og forpliktelser. Det er også sedvane at ett land ikke har noe ansvar for hvordan andre land gjennomfører sine operasjoner. Men dersom grunnleggende rettigheter bevisst og systematisk blir satt til side, kan det foreligge en plikt om å trekke seg ut av operasjonen.

Gitt at det ikke foreligger et formelt ansvar å sikre at andre lands styrker opprettholder menneskerettighetene og internasjonal humanitær rett, blir alliansepartnerens eventuelle brudd ikke systematisk rapportert eller dokumentert. Enkelte styrkers manglende vilje til å rapportere hjem overgrep som har skjedd i egne rekker, kan derfor medføre at grove brudd ikke blir dokumentert eller straffeforfulgt i hjemlandet. Norsk militært personell vil kunne komme i en situasjon der de er vitner til brudd på konvensjonene og menneskerettighetene. Dagens praksis resulterer i manglende dokumentasjon fra tjenestestedet og hjem om eventuelle brudd begått av andre, noe som igjen fører til at overordnet og politisk ledelse ikke får tilstrekkelig kunnskap om hvorvidt det foreligger en situasjon der rettigheter blir brutt. Dette gjør det vanskelig for politisk ledelse å vurdere hvorvidt det kan foreligge en situasjon der man plikter å trekke seg ut av en operasjon.

Norge har undertegnet og ratifisert alle konvensjoner tilknyttet krigens folkerett, og internasjonale

menneskerettighetsstandarder. Land som deltar i multilaterale operasjoner eller ad hoc-koalisjoner, vil ofte ha innbyrdes avvikende folkerettslige forpliktelser, eller ulik forståelse av disse forpliktelsene. USA og Frankrike har for eksempel ikke ratifisert tilleggsprotokollene til Genevekonvensjonene. Det er også en rekke avvik i forhold til landminekonvensjonen, den internasjonale straffedomstol og andre nøkkelkonvensjoner. Dette innebærer en potensiell konflikt når det gis ordre til multinasjonale styrker, og vil kunne bety at norske styrker gjennom et annet lands kommandolinje kan risikere å motta ordre som er i strid med internasjonale forpliktelser.

Genevekonvensjonens tilleggsprotokoll I av 1977 etablerer prinsippene for metoder og virkemidler i krigføring og for beskyttelse av sivilbefolkningen. I hovedsak er dette sedvanerett og derfor også bindende for land som ikke har ratifisert protokollen. USA har likevel spesifikke restriksjoner mot flere artikler, bl.a. mot artikkel 56 som omhandler beskyttelse av anlegg og installasjoner som innebærer katastrofefare. Artikkelen omfatter for eksempel demninger, kjemiske produksjonsanlegg og atomreaktorer. Dette fordi ødeleggelse av slike anlegg vil kunne medføre omfattende tap av sivile liv, noe som vurderes høyere enn den militære gevinsten. Den amerikanske reservasjonen synes begrunnet i en noe utvidet definisjon av hva som utgjør et legitimt militært mål. Det vil derfor kunne oppstå situasjoner der målvalget vil være i strid med norsk lov, men fullt ut legitimt etter amerikansk lov. Spørsmålet vil være hvorvidt eventuelt deltakende nordmenn vil kunne stilles til ansvar for medvirkning ved å etterfølge en ordre der målvalget strider mot norsk lov.

Forslagsstillerne mener at det i nye retningslinjer for avgivelse av styrker til internasjonale operasjoner bør gis instruks om å innarbeide rutiner for rapportering av mulige brudd på Genevekonvensjonene og andre folkerettslige forpliktelser i den generelle tilbakereporteringen fra den norske kontingenten til norske myndigheter. Videre kan det innarbeides rutiner for debriefing av militært personell ved hjem-

komst der det fokuseres særlig på mulige brudd som har blitt bevitnet. Retningslinjene bør videre klargjøre hvilke våpentyper som det finnes norske eller internasjonale begrensninger for bruken av (bl.a. klasebomber og landminer). Videre anmodes det om at det blir presisert at alle norske styrker blir orientert om Norges internasjonale forpliktelser og eventuelle restriksjoner forut for utreise. Det bør også presiseres at norske styrker må ta særlig hensyn til Genevekonvensjonens tilleggsprotokoll I, artiklene 50 (definisjon av sivile og sivilbefolkning), 51 (beskyttelse av sivilbefolkningen), 52 (beskyttelse av sivile eiendeler/gjenstander), 53 (beskyttelse av kulturverdier), 54 (beskyttelse av uunnværlige gjenstander for sivilbefolkningens overlevelse) og 57 (forholdsregler forut for angrep).

I nye retningslinjer for styrkeavgivelse bør det også legges føringer for hva Norge skal ha med i avtaler om styrkebidrag med andre land, for eksempel presiseringer for hvilke artikler i tilleggsprotokollen til Genevekonvensjonen man mener bør framheves spesielt.

Et forhold som det også er behov for å avklare, er når Norge påtar seg det juridiske ansvaret som tilfangeretakende makt. I dag er det uklart om dette gjelder i tilfeller der nordmenn gjennomfører en arrestasjon, eller om det kun er i de tilfeller der Norge er ansvarlig for å drive en fangeleir.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen utarbeide klarere retningslinjer for norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner, med sikte på en styrket ivaretagelse av våre folkerettslige forpliktelser i situasjoner hvor norske soldater stilles under annet lands kommando, eller opptrer i en internasjonalt sammensatt styrke.

25. februar 2003